

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

АНАЛІЗ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ В 2010 – 2012 РОКАХ

Анотація. Розглянуто особливості рівня безробіття в Україні в умовах післякризового періоду. Проаналізовано статистичні дані рівня безробіття, запропоновано шляхи вирішення проблеми безробіття та основні заходи щодо забезпечення повної зайнятості й відповідності пропозиції робочої сили потребам економіки.

Аннотация. Рассмотрены особенности уровня безработицы в Украине в условиях посткризисного периода. Проанализированы статистические данные уровня безработицы, предложены пути решения проблемы безработицы и основные меры по обеспечению полной занятости и соответствия предложения рабочей силы потребностям экономики.

Annotation. The article describes the features of unemployment in Ukraine in the post-crisis period. The statistics of unemployment and the ways of solving the problems of unemployment and basic measures to ensure full compliance with employment and labor supply needs of the economy are analyzed.

Ключові слова: безробіття, рівень безробіття, економічно активне населення.

Досягнення високого рівня зайнятості – одна з основних цілей макроекономічної політики держави. При неповному використанні наявних ресурсів робочої сили, система працює не досягаючи границі своїх виробничих можливостей. З цього можна зробити висновок, що показник безробіття є одним із ключових показників для визначення загального стану економіки, для оцінки її ефективності. Україна стала однією з тих країн, які найбільше постраждали від фінансово-економічної кризи. Це сприяло загостренню низки проблем, зокрема вплинуло на зростання рівня безробіття. У зв'язку з цим, питання аналізу рівня безробіття регіонів України є актуальним. І на сьогодні ця проблема залишається невирішеною, тим паче в умовах вимушеної неповної зайнятості, заборгованості з виплат заробітної плати тощо. Все це призводить до зменшення конкурентоспроможності національної економіки.

Вагомий внесок у дослідження проблем безробіття належить роботам відомих економістів: А. Сміта, Д. Рікардо, А. Пігу, К. Марксу, О. Амоші, С. Бандуру, Д. Горбачу, Г. Леху, А. Позняку, Н. Науменку, О. Новіковій, В. Онікієнку, Н. Селюченко, В. Юрчишиній [1, с. 120].

Метою дослідження є здійснення аналізу основних тенденцій на вітчизняному ринку праці у кризовий та післякризовий період, виявлення загальних проблем і недоліків сучасних методів боротьби з безробіттям, запропонування більш продуктивного шляху розв'язання проблеми. З огляду на значне погіршення соціально-економічних показників, особливої актуальності в Україні набуває розробка нової концепції вирішення проблеми безробіття. На сьогодні найбільш гострою у цій сфері проблемою є формування цивілізованого ринку праці, заснованого на плюралізмі форм власності, свободі підприємницької діяльності, трудової активності й свободі праці. Основні проблеми ринку праці у нашій державі пов'язані зі зростанням тривалості періоду безробіття, збільшенням кількості громадян, які шукають роботу, а також існуванням труднощів щодо працевлаштування соціально незахищених верств населення, які не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, а тому потребують захисту з боку держави.

Забезпечення стійких темпів економічного зростання передбачає досягнення повної зайнятості населення. Зайнятість – це сукупність соціально-економічних відносин між людьми з приводу забезпечення працездатного населення робочими місцями; формування та розподіл трудових ресурсів з метою участі їх у суспільно корисній праці і забезпечення розширеного відтворення робочої сили. Безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування. Відповідно до Закону України "Про зайнятість", безробітною вважається особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи [2]. В економічній теорії використовують два показники, які можуть показати об'єктивну картину економічної нестабільності на ринку праці. Це рівень безробіття і його середня тривалість. Рівень безробіття розраховується як відношення чисельності безробітних, які зареєстровані в державній службі зайнятості, до працездатного населення працездатного віку. Тривалість безробіття характеризує середній час перерви у праці. Безробіття – характерна риса ринкової економіки. Тому повна зайнятість – нонсенс, не сумісний з ідеєю розвинутого ринкового господарства. Але все ж безробіття повинно бути в певних рамках, у межах яких досягається режим ефективного зростання і стан економічної стабільності. Безробіття, яке відповідає цьому ідеальному рівню, отримало назву природного. У підручнику Макконела К. Р. і Брю С. Л. "Економікс" відмічається, що в 60-х роках ХХ ст. в США природним безробіттям вважалося 4 % від зайнятої робочої сили. Сьогодні його рівень зріс до 5 – 6 % [3, с. 480].

Ще з XVIII століття вчені-економісти цікавилися питаннями попередження та подолання проблеми безробіття, намагалися виявити його основні причини. Маркс у свій час розглядав питання безробіття у "Капіталі". Він вважав, що економічний розвиток веде до відносного відставання попиту на працю від накоплення капіталу, і в цьому є причина безробіття. Проте він допускав й інші її причини. Наприклад, циклічність розвитку ринкового господарства,

механізму, яка розкручувала економічну нестабільність та її інтегральну складову – безробіття. Він помітив, що зі зростанням національного багатства у більшості населення споживається не весь дохід, тобто певна його частина перетворюється у заощадження. При спаді стимулів до інвестування виробництво не зростає, що призводить до безробіття.

Головними причинами високого рівня безробіття є: спад економіки і відповідно скорочення сукупного попиту на робочу силу, структурні зрушення (міжгалузеві, внутрішньогалузеві, регіональні); рух робочої сили (професійний, соціальний, регіональний). Згідно зі статистичними даними, в Україні кількість безробітного населення у віці від 15 до 70 років у середньому за 1 півріччя 2012 року порівняно з 2011 роком, зменшилася на 32,7 тис. осіб і становила 1,7 млн осіб. Рівень безробіття населення (за методологією Міжнародної Організації праці – МОП), знизився з 7,9 до 7,8 % [4]. Якщо поглянути на динаміку рівня безробіття, що зображена на рис. 1, то можна побачити, що, починаючи з 2006 року, рівень безробіття поступово знижувався і 2008 року становив 6,4 %, тобто 1 425,1 тис. осіб. 2009 року відбувся стрімкий стрибок безробіття до 8,8 %, що становить 1 958,8 тис. осіб. І з 2009 по 2012 роки знову можна спостерігати поступову тенденцію до зменшення безробіття. Це свідчить про те, що у 2006 – 2008 роках проводилась ефективна економічна політика, всі здобуття якої перекреслила фінансово-економічна криза 2008 – 2009 років.

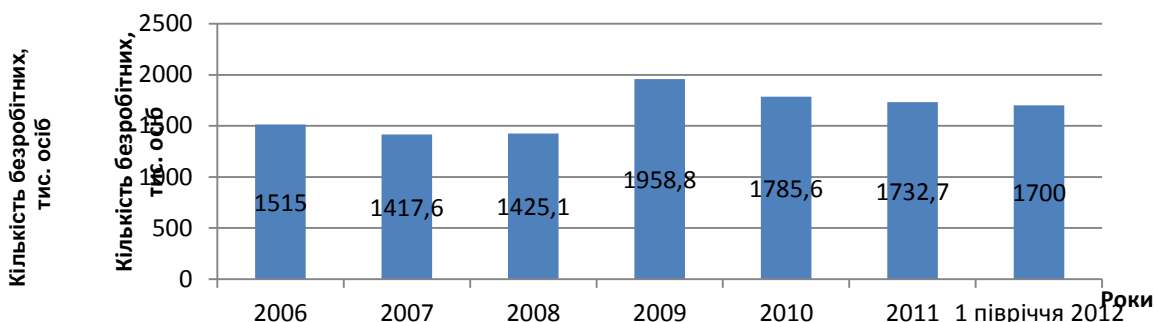

Рис. 1. Рівень безробіття (за методологією МОП) у 2006 – 2012 роках

Вона внесла зміни до всіх без винятку сфер життя, але особливо криза торкнулася ринку праці. Підприємства насамперед позбавилися від непрофільних співробітників, від допоміжного персоналу, без яких можна вести діяльність в умовах кризи. При скороченні бюджетів на персонал і в умовах зниження обсягів діяльності роботи, яку раніше виконували 10 – 12 осіб, у період кризи проводили 5 – 6 співробітників. При цьому на більшості підприємств підвищення обсягів навантаження не призвело до відповідного зростання заробітної плати, а на деяких навіть було її зниження. Таким чином, основні зміни на ринку праці під впливом кризового стану у фінансовому секторі пов'язані зі зниженням доходів найнятих робітників у 2 – 3 рази, відміною соціальних програм (медичні страховки, абонементи, оплата курсів і тощо), поверненням до тіншової оплати праці, переведенням співробітників у приватні підприємці й укладання з ними договорів підряду для зниження відрахувань з фонду оплати праці. Також найняті робітники стали менш пристосовуваними до зміни місця роботи і відбулась оптимізація штатів і перерозподіл посадових обов'язків на внутрішньофірмовому ринку праці [5].

При цьому, автор вважає, що існує багато проблем щодо статистики безробіття в Україні, які не дозволяють об'єктивно оцінювати реалії безробіття в Україні. До них слід віднести, по-перше, неможливість урахування осіб, які втратили "надію на роботу" в Україні, які не стоять на обліку в службі зайнятості. По-друге, статистика не враховує часткову зайнятість. Ті, хто примусово знаходяться у відпустках з ініціативи адміністрації, вважаються зайнятими. Також наявне надання недостовірної інформації з боку безробітних.

При цьому статистика не враховує, що саме через відсутність роботи 7 мільйонів наших співвітчизників виїхали за кордон на заробітки. Не включаються до складу безробітних ні 2 мільйони селян, які живуть лише із присадибного господарства, ні ті, котрі працюють на "чверть ставки", ні ті, що мають тимчасові підробітки. Значна частина населення зараз перебуває в умовах вимушеної неповної зайнятості. Лише чисельність працюючих у режимі неповного робочого тижня (дня) перевищує 2 млн осіб [6, с. 111].

Скорочення рівня безробіття спостерігається в усіх регіонах. За рівнем безробіття на 1 півріччя 2012 року лідирують Рівненська (10,1 %), Тернопільська (10,1 %), Чернігівська (10,1 %), Житомирська (9,7 %), Черкаська (9,4 %) та Кіровоградська (9,1 %) області. Рівень безробіття цих областей відображено на рис. 2.

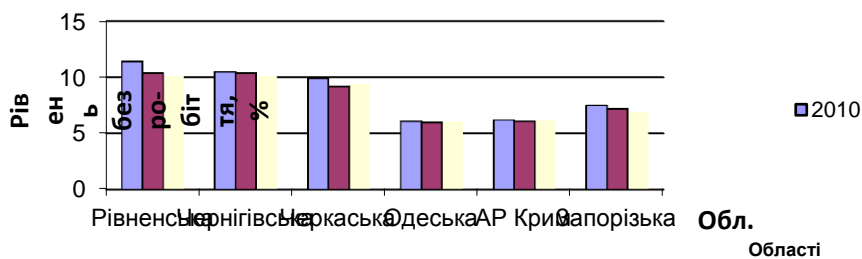

Рис. 2. Динаміка коливань рівня безробіття деяких областей у 2010 – 2012 роках

Найнижчий рівень безробіття спостерігається у Одеській (6,1 %), АР Крим (6,2 %), Луганській (6,6 %), Дніпропетровській (6,8 %), Запорізькій (6,9 %) та Київській (6,9 %) областях. Отож можна спостерігати, що здебільшого низький рівень безробіття тягнє до великих міст таких, як: Київ, Одеса або Донецьк, східних та південних

регіонів із відносно диверсифікованою економікою та гарними можливостями для підприємництва та економічного розвитку. На відміну від них, сільські та моноструктурні регіони з нерозвинутою інфраструктурою та малим потенціалом для швидкої реструктуризації, що зосереджені в західній та північній частині країни, найбільше потерпають від безробіття. Оскільки безробіття є неприйнятною альтернативою зайнятості, кожна держава розробляє заходи боротьби з ним. Це передбачається і міжнародними трудовими нормами. Існує два принципово різних підходи до скорочення безробіття або упередження його розвитку – американський ("жорсткий") і шведський ("протекціоністський").

Американський підхід відображає сутність ліберального ринку праці. Він будується на субсидіарному ставленні до людини, тобто спрямований зберігати намагання людини на самовідповідальність і самореалізацію з мінімальною відповідальністю суспільства за особу. Тому допомога по безробіттю при "жорсткому" підході сплачується не більше півроку, що спонукає особу шукати роботу. Ті, хто не знаходять роботи за цей період, переходять до групи бідних громадян, які проживають на державну допомогу [7, с. 312].

Шведський підхід до державного регулювання зайнятості віддає перевагу активним заходам. Безробітних перенавчають новим професіям, створюють нові робочі місця, підтримують самозайнятість, мале підприємництво, здійснюють інші заходи щодо розширення сфери докладання праці. Такий підхід називається "протекціоністським" і є основою соціал-демократичного ринку праці. Саме він найбільш прийнятний для України.

Система заходів щодо регулювання безробіття в Україні включає: розвиток розгалуженої системи державної служби зайнятості, професійної орієнтації, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів; надання підприємцям субсидій, премій та податкових пільг для найму додаткової робочої сили або переведення частини працівників на скорочений робочий день; державну підтримку нетрадиційним сферам зайнятості; стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили; залучення приватного (як вітчизняного, так й іноземного) капіталу в райони зі стійким рівнем безробіття; регулювання можливості працевлаштування за кордоном, приєднання України до міжнародного ринку праці; збільшення кількості стажистів у системі професійної освіти; заходи щодо квотування робочих місць для представників найуразливіших груп на ринку праці, безвідсоткові кредити, що надаються безробітним, які започатковують власний бізнес; організацію регіональними або місцевими органами влади у кооперації з окремими підприємствами або закладами соціальних (громадських) робіт тощо [7, с. 350].

Аналіз ситуації на вітчизняному ринку праці свідчить про те, що кризові тенденції ще не подолано. Незважаючи на те, що рівень зайнятості підвищується, все ж зберігаються деякі негативні тенденції. Нераціональна структура зайнятості, недостатньо високий її рівень, зменшення рівня зайнятості серед молоді до 30 років, також зменшується рівень зайнятості у деяких сферах виробництва, як: будівництво, промисловість та ін. Вирішення цих проблем потребує активної та збалансованої політики зайнятості, спрямованої як на підвищення її рівня, так і відповідності структури попиту та пропозиції робочої сили, підвищення її мобільності.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Кочума І. Ю. Стан зайнятості та безробіття в Україні на сучасному етапі / І. Ю. Кочума // Фінансовий простір. – 2011. – № 3. 2. Офіційний сайт законодавства України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 3. Экономическая теория (политэкономия) : учебник / под общ. ред. акад. В. И. Видяпина, акад. Г. П. Журавлевой. – 4-е изд. – М. : ИНФРА-М, 2012. – 640 с. 4. Офіційний сайт державної служби зайнятості. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk>. 5. WEB-ресурс науково-практичних конференцій. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20110629/10_fedotova.php. 6. Гальків Л. І. Втрати людського капіталу України: чинник безробіття / Л. І. Гальків // Економіка і регіони. – № 2. 7. Кулішов В. В. Мікро-макро економіка : підручник / В. В. Кулішов. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 488 с.